

stanovuje například, že je zakázáno přiřčenit hodnotu důkazu, který vychází ze strachu, násilí, omylu (kán. 1538), jakož i pokládat za plnohodnotný důkaz fakt, který je prohlášen jenom jedním svědkem (kán. 1573).

Pro usnadnění hodnocení svědeckého důkazu zvláště pro soudce, kteří osobu nevyslychají, velmi poslouží zápis o věrohodnosti svědectví, nejlépe učiněný hned po výslechu. Navrhoval bych proto rozšířit praxi takového zápisu, zvláště pak výslechu stran a důležitých svědků. Praktický jsou dvě možnosti: buď soudce, který vyslychal, po ukončení všech výslechů napíše vyjádření ohledně svědectví (pokud píše prohlášení soudce zpravodaje po ukončení výslechů, tak to může napsat tam), nebo soudce napíše po každém výslechu zápis o věrohodnosti svědectví. Rozhodnutí bude jistě záležet na okolnostech a povaze kauzy, případně důležitosti svědectví.

Bibliografie:

I. ALBO, «Quaestiones quaedam circa probationes in causis matrimonialibus», in *Periodica* 59 (1970) 3-20.

MANUEL J. ARROBA CONDE, *Diritto processuale canonico*^{5a}, Roma 2006;

Z. GROCHOLEWSKI, «The Gathering of Proofs before the Joinder of the Issue», in *Roman Replies*, 1992, 128-129.

PIO VITO PINTO, *I processi nel codice di diritto canonico*, Città del Vaticano 1993;

G. PAOLO MONTINI, *De iudicio contentioso ordinario*, Romae 2004;

2. Problematika umělého oplodnění a probuzenských sňatků

R. D. DOC. JOSEF BENEŠ
OBHÁJCE SVAZKU BDCS

Umělé oplodnění je opakem antikoncepce, avšak s určitého hlediska se s ním shoduje. U obou totiž dochází k oddělení významu plodivého a spojivého: u antikoncepce se vyhledává spojení při umělém vyloučení plození, většinou za pomoci technických nebo chemických prostředků, u umělého oplodnění dochází k plození za pomoci technických prostředků mimo manželské spojení.

Umělé oplodnění se děje dvojím způsobem: buď v těle samotné ženy se její vajíčko oplodní semenem, nebo se koná mimo její tělo ve zkumavce s následným transferem oplodněného vajíčka do těla matky, nebo jiné ženy. Tento proces se souhrnně nazývá FIVET – Fertilization in Vitro Embryo Transfer. Jedná-li se oplodnění semenem manžela nazývá se homologní, v případě že se jedná o oplodnění semenem jiného muže nazývá se heterologní. Oplodnění ve zkumavce /IVF In Vitro Fertilization/ předchází stimulace vaječnic, aby vyprodukovaly vyšší počet vajíček, tyto se chirurgickou cestou vyjmou. Po oplodnění ve zkumavce je část oplodněných vajíček vpravena do dělohy, zbylé se uskladní pro případné další použití. Při umělém oplodnění v těle matky se semeno vpraví do těla matky. Pokud se vajíčko i semeno uměle vpraví do vejcovodu, nazývá se tento způsob GIFT - Gamets Intra Fallopian Transfer.

Při FIVET i GIFT dochází ke „spotřebě embryí, – je oplodněno více vajíček, než je vsazeno do dělohy. Nadbytečná embrya se uchovávají a po uplynutí určitého času se zničí. Mimoto velká část embryí – zygot – během tohoto procesu uhynie. Do dělohy jsou většinou vsazeny čtyři zygoty, protože se předpokládá, že se ujme nejvýš jedna. Jestliže se však proti očekávání všechna embrya udrží je dotyčná rodina postavena před problémem, zda matka poradí čtyřčata nebo dvojčata – často tuto možnost rodiny nebo jednotlivé ženy odmítají a situace se řeší „selektivním potratem“.

„Různé způsoby umělého oplodnění, které zdánlivě slouží životu a jsou obvykle s tímto záměrem používány, otevírají zároveň možnosti pro nové úklady proti životu. Kromě toho, že je nelze akceptovat z důvodů morálních, protože oddělují plazení od lidského aktu manželského spojení, vykazují tyto technické způsoby dosti vysokou neúspěšnost: ta se projevuje nikoli v tom, že by nedošlo k oplodnění, ale že zárodek pak je velmi brzy vystaven nebezpečí i smrti. Dále pak musí být vždy oplodněno více zárodků, které mají být vloženy do lůna ženy a ty, které jsou „přebytečné“, jsou pak zničeny, nebo používány k vědeckým výzkumům, /EV 14/.

Etická nepřípustnost umělého oplodnění je odvozena z celé řady závažných defektů, které tuto činnost doprovázejí. Při umělém oplodnění ve zkumavce dochází ke zničení již počatých jedinců. Toto ničení má v některých případech zcela záměrně selektivní ráz: v případě nebezpečí dědičné genetické vady se volí postup, kdy vajíčka jsou záměrně oplodněna ve zkumavce, aby bylo možno zjistit, které zygoty jsou zdravé a mohou být vpraveny do dělohy, a postižené jsou zničeny.

Heterologické umělé oplodnění je v rozporu s důstojností manželů, s jednotou manželství, je v rozporu s právem dítěte znát svou identitu, zbavuje jej synovského vztahu k původním rodičům, narušuje osobní vztahy, protože působí zlom mezi genetickým rodičovstvím a rodinou v níž dítě vyrůstá. Je třeba i odmítnout náhradní mateřství, které je popřením závazků plynoucích z manželské lásky a věrnosti, uráží důstojnost dítěte a jeho právo na početí, vývoj v mateřském lůně, zrození a výchovu vlastními rodiči, zavádí rozdělení mezi fyzickými, psychickými a mravními prvky, které vytvářejí rodinu. /DV II,A,3/.

Klónování lidí je hluboce neetické: každý člověk má právo na svou přirozenou jedinečnost a originalitu, má právo na to, svou existenci vděčit úkonu lásky svých rodičů a ne být produktem technické činnosti. I když se umělé oplodnění děje vstříkáním semene manžela /inseminatio homologa/ jedná se o závažný etický problém. Tento postup je v závažném rozporu s osobní důstojností dítěte: dítě není zplozeno úkonem manželského setkání, meziosobním vztahem otce a matky; sexuální úkon otce je v tomto případě úkon masturbace, nikoliv manželské objetí, dítě je degradováno na předmět a cíl technické činnosti – není zplozeno, ale „učiněno“. Metody umělého oplodnění otevírá cestu k dalšímu nemorálnímu jednání: anonymnímu dárcovství semene, výběru otců či matek z katalogů, náhradnímu mateřství, k pokusům směřujícím ke klónování člověka.

„Lidské plazení má své typické rysy vzhledem k důstojnosti rodičů a dětí. přivést na svět novou lidskou osobu, skrze niž muž a žena

spolupracují s mocí Boha Stvořitele, musí být plodem a znamením vzájemného osobního darování se manželů, jejich lásky a věrnosti., /DV II,1/

„Homologické umělé oplodnění, jehož účelem je plození, které není výsledkem specifického manželského spojení objektivně působí podobná /jako antikoncepce/ rozpolcení mezi dobré a významy manželství. Oplodnění má proto být výsledkem manželského aktu, jenž je sám o sobě vhodně zaměřený k plození potomstva...Plození se z morálního hlediska zbavuje své vlastní dokonalosti, jestliže se nechápe jako výsledek manželského aktu, tj. specifického projevu manželského svazku...Tento akt je nerozlučitelně tělesným a duchovním. Muž a žena dovršují manželství ve svém těle a skrze ně a tak se mohou stát otcem a matkou....Lidská bytost má tedy svůj původ ve zplození, které je svázáno nejen biologickým, nýbrž i duchovním spojením rodičů...I početí má být plodem lásky rodičů. Nemůže být chtěno ani chápáno jako výsledek zásahu lékařských a biologických technik, protože tím by se snižoval na pouhé předměty lidské technologie.../DV II,B,4/

Umělé vstříkávání semene, byť i legitimního manžela je učením církve pokládáno též za nedovolené : „umělé vstříkávání semene jako náhrada manželského aktu se zakazuje, poněvadž uměle odděluje dva jeho významy. Masturbace, kterou se semeno při tomto postupu normálně získává, je pak dalším znakem tohoto záměrného rozdělení. I když se provádí za účelem plození, zůstává úkonem, zbaveným svého významu spojovat, tj. chybí mu morálně vyžadovaný pohlavní styk...“/DV II,B,6/

Je však dovolen zákrok, který neruší skutečnost manželského styku, ale umožňuje jeho plodnost: „lékařský zákrok respektuje důstojnost lidských osob tehdy, jestliže chce pomoci manželskému aktu, buď aby usnadnil jeho dovršení nebo aby mu umožnil dosáhnout svého účelu, když byl normálně vykonán „/DV II,B,7/

Je tedy dovoleno užívat různých fyzikálních i chemických prostředků umožňujících pohlavní styk, erekci, životaschopnost a pohyblivost zárodečných buněk, je dovoleno z vagíny vyjmout spermie, ošetřit je a opět je do ní vpravit.

Z hlediska církevního práva ve spojení s praxí umělého heterologního oplodnění vzniká celá řada problémů týkajících se oblasti can. 1091 – 1094. Především je třeba uvést can. 1091 § 4, který se týká zákazu manželství je-li zde pochybnost zda jsou strany příbuzné v druhém stupni boční linie. U takzvaného anonymního dárcovství spermatu nebo i vajíčka dochází k nárůstu možnosti existence „anonymních“ sourozenců, kteří případně vstoupí do manželství. /případ v Americe – primář kliniky pokoutně poskytoval vlastní semeno všem klientkám, v důsledku toho byli všichni, kteří byli uměle počati na této klinice sourozenci/ Vznikají další otázky týkající se náhradního mateřství – vzniká na základě náhradního mateřství příbuzenský vztah mezi genetickými potomky náhradní matky a potomky, které v rámci náhradního mateřství porodila? Jak je třeba tento vztah hodnotit v kolizi s can. 1091 – 1094? Zdá se, že církví odmítaná praxe nepřirozených, umělých experimentů s lidským životem vykazuje nejen závažné etické nedostatky, ale působí i řadu právních problémů, jejichž řešení nebude snadné.